

Koldingbogen

ÅRSTAL: 1987

FORFATTER: Inge Ladegaard

TITEL: Fotografer i Kolding.

KORT RESUME: Fortsættes i Koldingbogen 1988, s. 83–96. Fotografer i Låsbygade, Helligkorsgade og Søndergade 13 samt i Sønder Bjert, desuden omrejsende fotografer.

Fotografer i Kolding

Af Inge Ladegaard

I 1985 udkom bogen: *Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920*, skrevet af inspektør ved Det kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling, mag.art. Bjørn Ochsner. Gennem denne bog fik jeg interesse for at undersøge, hvad der kunne opspores specielt om fotograferne i Kolding, og jeg valgte tiden fra de omrejsende fotografers tid i årene 1849-63 og op til anden verdenskrigs begyndelse i 1940. Det viste sig da, at der var meget mere stof end først antaget, og det resulterede i, at artiklerne må bringes over flere årgange af Koldingbogen.

I dette arbejde har jeg først og fremmest lagt vægt på det lokale og det biografiske stof og kun meget kort beskæftiget mig med det rent fototekniske. Hensigten er at fortælle om de enkelte fotografer og give prøver på deres kunst, såvidt som det nu har kunnet lade sig gøre, såvel i form af portrætbilleder af koldingensere, som i form af interiører og topografiske billeder fra byen og egnen.

I søgen efter oplysninger om koldingfotograferne har jeg gennemgået Kolding Avis for 1850 og fremefter og Koldings vejvisere i årene fra 1877-1940. Indtil 1920 udgaves disse dog kun med års mellemrum. Desuden er gennemgået en hel del andet stof, som der vil blive redegjort for til sidst. Spændende har det været at gennemse families og venners gamle billeder og fastslå fotografens navn, og ikke bare navnet på den person, der er forevigtet.

Følgende bekendtgørelser kunne ses i Kolding Avis den 9. oktober 1857:

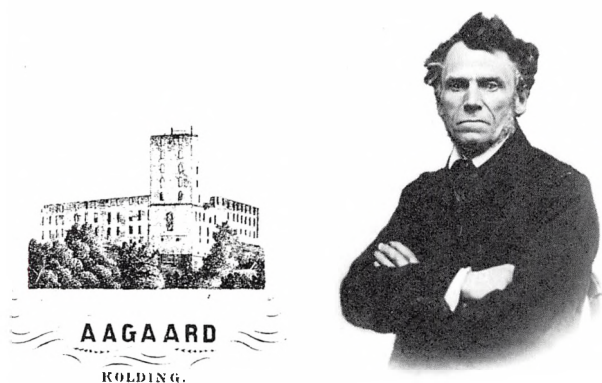
»At jeg i min Gaard på Rendebanen har oprettet et fast Atelier, hvor daglig aftages Portraiter, bekendtgøres herved for Byens og Omegnens Beboere. P. Aagaard.«

Hermed præsenteres læserne for Koldings første fastboende fotograf, *Dines Christian Jochum Pontoppidan Aagaard*.

I Bjørn Ochsners bog, der er omtalt tidligere, nævnes han kunstmaler og fotograf, og det oplyses, at

Interiør fra et fotografisk atelier i Kolding omkring 1903. I midten det store atelierkamera, ved siderne møbler, der blev brugt ved forskellige opstillinger.

Bag på nogle af Aagaards visitkortkarton'er ses over fotografens navn Koldinghus i litografii.

Fotograf P. Aagaard (1807-1899)
Søn af købmand Jacob Aagaard, Rendebanen.

han var elev i Kunstakademiets gipsklasse fra 1831-1834. P. Aagaard havde tidligere fotograferet blandt andet i Fredericia og Vejle, men kun med kortere ophold hvert sted. Nu kan man altså i avisen læse, at han har slået sig ned i sin gård på Rendebanen i Kolding. Adressen var dengang Rendebanen 331, senere svarende til nr. 12. I vejviseren for 1877 bringes en annonce fra P. Aagaard. I en omtale af Georg Bruuns bog om Jens Peter Wissing, hvor et af P. Aagaards fotografier pryder forsiden, skriver redaktør P. Eliassen følgende: »Han (fotograf Aagaard) har skyndt sig, thi dengang havde man jo ingen tørre plader, men de våde (kollodium) måtte præpareres umiddelbart forud for eksponeringen. Han var nabo til Wissing«. På billedet sidder Wissing på stentrappen og glarmester Hedegaard står på en stige.

Rendebanen set fra Helligkorsgade ca. 1865.
Til venstre P. Aagaards fotografiske atelier.

Gårdinteriør fra Rendebanen ca. 1865.
Matr.nr. 331.

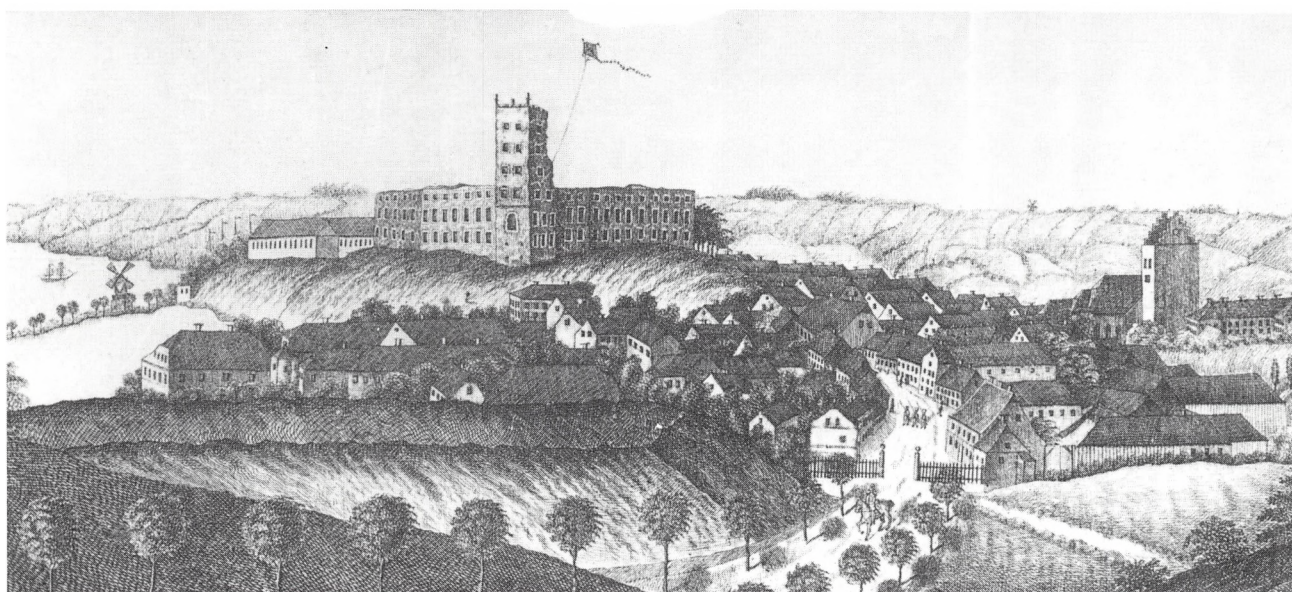
De omrejsende fotografer

Før Aagaards tid betjentes byen af de rejsende fotografer, der sædvanligvis indlogerede sig på en gæstgivergård eller hos private og annoncerede i aviserne. Optagelserne eller »aftagelserne«, fandt som regel sted i fri luft i en have eller i en gård, men det efterfølgende arbejde kunne nok laves inden døre.

Her skal omtales annoncerne fra disse rejsende fotografer, der en kort tid slog sig ned i Kolding og fotograferede på en nærmere angivet adresse.

E. T. Adersen annoncerede i Kolding Avis første gang den 29. juni 1850 og sidste gang den 31. august 1850, at han aftog fotografier i maler Aagaards have. I august måned det følgende år gjorde *P. Høyer* opmærksom på, at han daglig aftog daguerreotyp-portrætter.

Høyer havde overtaget Adsensens apparat og virksomhed. I juni måned 1852 gæstede *M. L. Neergaard*, tandlæge og daguerreotypist fra Norge, Kolding by for at fotografere, og i samme måned annoncerede *B. Jørgensen* fra København, med bopæl hos Hr. Kjøbmand N.C. Møller, at han aftog portrætter »uden hensyn til Veirligets Beskaffenhed«. Prisen var meget billig. I august 1852 forkyndte *S. Simonsen*, Fotograf, at han aftog portrætter i bager Graus have. Den 16. juli 1853 annoncerede selveste *Rudolf Striegler* med, at han aftog Daguerreotyp-portrætter. Bopælen var hos overvagtimester Wrigsted på Koldinghus. At der også er tale om en udstilling fremgår af oplysninger om, at »prøver af portrætter er udhængte på Hr. Madsens Gæstgivergaard«. (Helligkorsgade 1). *Rudolf Striegler* var efter sigende den første danske foto-

Således tog Kolding sig ud på de rejsende fotografers tid. Billedet på brevpapir fra 1850'erne.

graf, der fremstillede visitkortfotos. Han rejste meget rundt, blev en velhavende mand og har altså også en kort tid opholdt sig i Kolding.

Det vigtigste udstyr for disse omrejsende fotografer var naturligvis kameraet, men det var ikke så lidt, der måtte transporteres rundt på rejsen fra sted til sted, og meget besværligt må det have været, men omkring midten af 1860'erne bliver købstæderne mættet med bosiddende fotografer, og de rejsende kunne ikke længere leve af deres arbejde.

Her skal lige indskydes et par ord om selve fotografien – historisk set. Dens fødselsdag regnes til den 19. august 1839, hvor den franske maler Daguerre på et møde i Videnskabernes Selskab i Paris offentliggjorde den opfindelse, som han og andre havde arbejdet længe på og som nu gjorde det praktisk muligt ved lysets hjælp at tilvejebringe og fastholde et billede på en plade. Metoden kaldtes Daguerreotypien og bestod i, at en sølvplade udsattes for joddampe, hvorved der dannedes et lag jodsølv på pladen. Denne belystes en passende tid i et fotografisk kamera, hvorefter billedet fremkaldtes ved hjælp af kviksølvdampe og fikseredes i en nærmere angivet opløsning.

Og så tilbage til fotograferne.

Fotografer i Låsbygade

En af de tidlige fotografer i byen var *Jens Nielsen* i Låsbygade. Han var født i Middelfart den 13. februar 1826 og døde i Varde den 15. januar 1916. Antagelig startede Jens Nielsen som fotograf i Kolding i 1860'erne og fortsatte i byen til 1894. I vejviseren for 1877 står han som boende i sadelmager Andersens gaard i Låsbygade, matr.nr. 99, d.v.s. grund nummer to på venstre side af Låsbygade, set fra Adelgade. I 1878 får fotograf Jens Nielsen skøde på matr.nr. 77 i Låsbygade (svarende til det senere nummer 32, nu 24). Mange koldingensere vil i forældres eller bedsteforældres al-

Fotograf Jens Nielsen, som han så ud i sin Koldingtid.

Låsbygade 77 omkring 1878. Længere fremme i billedet farver Boesens forretning.

bums finde billeder med Jens Niensens signatur og adresserne i Låsbygade nr. 99 eller nr. 77. Jens Nielsen købte i 1882 den Schultzzke gård på torvet i Varde, hvor hans søn, Th. Nielsen, etablerede sig som fotograf. Jens Nielsen boede selv i Varde fra 1894 og døde her i 1916. Han ligger begravet på Kolding kirkegård, hvor hans hustru blev begravet i 1890.

I 1895 etablerer fotograf *Chr. Bech* sig som fotograf i Låsbygade 32, nu 24, i Jens Niensens tidligere atelier. Chr. Bech var født i Silkeborg i 1871, og her lærte han faget hos fotograf Christensen og søn. Ifølge folketællingen fra 1901 flyttede han fra Assens til Kolding i 1895. Han bor ikke så længe i nummer 32, og i vejviserne for 1902 og 1903 finder man ham på adressen Låsbygade 37. Denne ejendom står i nyere vejvisere som nr. 33, hvilket kan forvirre noget, men i 1902 svarede ejendommene nr. 31 og 33 til Låsbygade 37. Chr. Bech blev medlem af Dansk fotografisk Forening i

Låsbygade 32, matr.nr. 77, ca. 1902.

Børn fra Låsbygade 91 omkring 1896. På karton'en står Bech og Bach, Låsbygade 32.

1899. Han forlod Kolding i 1905 og rejste til København.

På et tidspunkt står der Bach og Bech som fotografnavne på hans billeder, og såvidt jeg kan skønne efter de fotograferede personers alder må det være i tiden lige efter hans ankomst til Kolding, og adressen er da også Låsbygade 32.

Fotograf *Anna Børglum* flyttede derefter ind i nummer 37.

Fotograf *Jens A. Tanggaard-Hansen* (1884-1926), der var både født og død i Kolding, havde forretning i Låsbygade 37 fra ca. 1910 til 1926 og kaldte sit atelier *Moderne*. Han var elev af Kolding-fotografen G. Burcharth.

I vejviseren for 1930-34 står fotograf *Svend Otto Hansen* på denne adresse. Han havde været elev hos Tanggaard-Hansen, der vist var hans onkel. Sv. O. Hansen flyttede omkring 1935 sin forretning til Adelgade 16. Under krigen bosatte han sig i Århus, vist nok hos en søn.

I Låsbygade 6 finder man i vejviseren i tiden 1923-1936 fotograf *Magnus Lind*, der var født i Kolding i 1873 og etablerede sig i Jernbanegade 6 i 1900. Stoffet om ham vil blive behandlet senere under fotografer i Jernbanegade.

I Låsbygade 96 (ved siden af tømrermester Enevoldsens ejendom) boede en tid fotograf *N. Grundahl*. Han flytter omkring 1926 til Søndergade 30, og i tiden 1928-33 har han atelier i Hotel Hvide Hest. Han er antagelig død i 1935.

Det er planen herefter at gennemgå de enkelte atelierer i byen og rækken af fotografer, der gennem årene har arbejdet der. Det gælder adresserne Helligkorsgade 16 og 12, samt Søndergade 13 og det atelier, der i en del år fandtes i Villa »Aurora« i Sønder Bjert. Senere kommer Jernbanegade 4, 6, 11, 15 og 36. De årstal, der står ud for hver fotograf er omtrentlige, især på grund af de manglende vejvisere.

K. V. MONBERG.

AALBORG.

På karton'en står Aalborg, men da det nok var almindeligt at fotografen brugte de gamle karton'er op, kan billedet godt være taget i Kolding (omkring 1898).

Fotografer i Helligkorsgade

Her har Helligkorsgade 16 i en lang årrække været hjemsted for fotografisk virksomhed. Om nogle af disse fotografer har jeg kunnet opspore biografisk stof, om andre kun et enkelt billede med deres signatur eller firmanavn.

K. V. Monberg ca. 1897-1898 i Kolding.

K.V. Monberg var født i 1868 i Horsens og døde 1913 i Esbjerg. Han var fra 1892-1897 fotograf i Aalborg, og var her sammen med andre nordjydske fotografer medunderskriver på en erklæring om, at de ville arbejde på indførelse af lærlingekontrakter inden for fotograffaget. I Aalborgbogen for 1967 læser man følgende: »Et sidste forsøg på at finde oplysninger (om K.V.M.), var en henvendelse til Dansk fotografisk Forenings arkiv, men ved Shell-husets bombning i 1945 faldt også en brandbombe i tagetagen på det nærliggende Teknologisk Institut. To atelierer og Dansk fotografisk Forenings arkiv fra 1879-1945 brændte, og dermed gik også chancen for at finde oplysninger om K.V. Monberg tabt«.

Denne omstændighed må også gælde mangel på oplysninger om flere Koldingfotografer.

Charles Løvstrøm ca. 1899-1901 i Kolding.

Charles Løvstrøm var født i Næstved 1854 og døde i København 1937. Han flyttede i 1899 til Kolding fra Næstved, hvor han havde et atelier. Dette lod han senere drive af en bestyrer, mens han selv passede atelieret i Kolding. Han kaldte sit atelier i Kolding, hvor han var indtil 1901, *Atelier Monberg*. Charles Løvstrøm flyttede i 1901 til København.

N. Andersen ca. 1903 i Kolding.

H. J. Rasmussen ca. 1904 i Kolding.

Otto Hansen (Atelier Central) ca. 1910-1914 i Kolding.

Højholt Jørgensen ca. 1920-1923 i Kolding.

J. A. Schmidt ca. 1924-26 i Kolding.

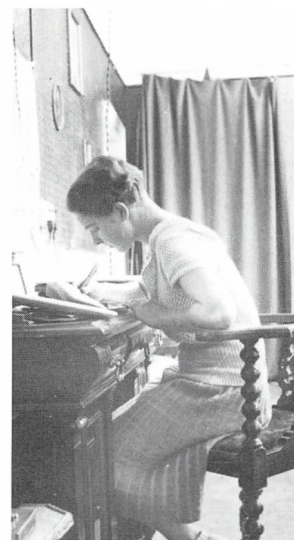
Debora Schmidt ca. 1929 i Kolding.

Hulda Debora Schmidt ca. 1930-1931 i Kolding.

Adolf Schmidt ca. 1932 (Handelskalenderen) i Kolding.

*Kæmpen Herkules og guldsmed Kyster i slottsgården.
Foto: Grethe Spindler Christensen.*

Fotograf Grethe Spindler Christensen.

Muligvis er nogle af disse Schmidt'er identiske, således at Debora er den samme som Hulda Debora, og muligvis er J.A. Schmidt og Adolf Schmidt den samme person. Kun et enkelt fotografi mærket Adolf Schmidt og efter opgivelse stammende fra ca. 1928 er jeg – trods efterlysning i avisen – truffet på.

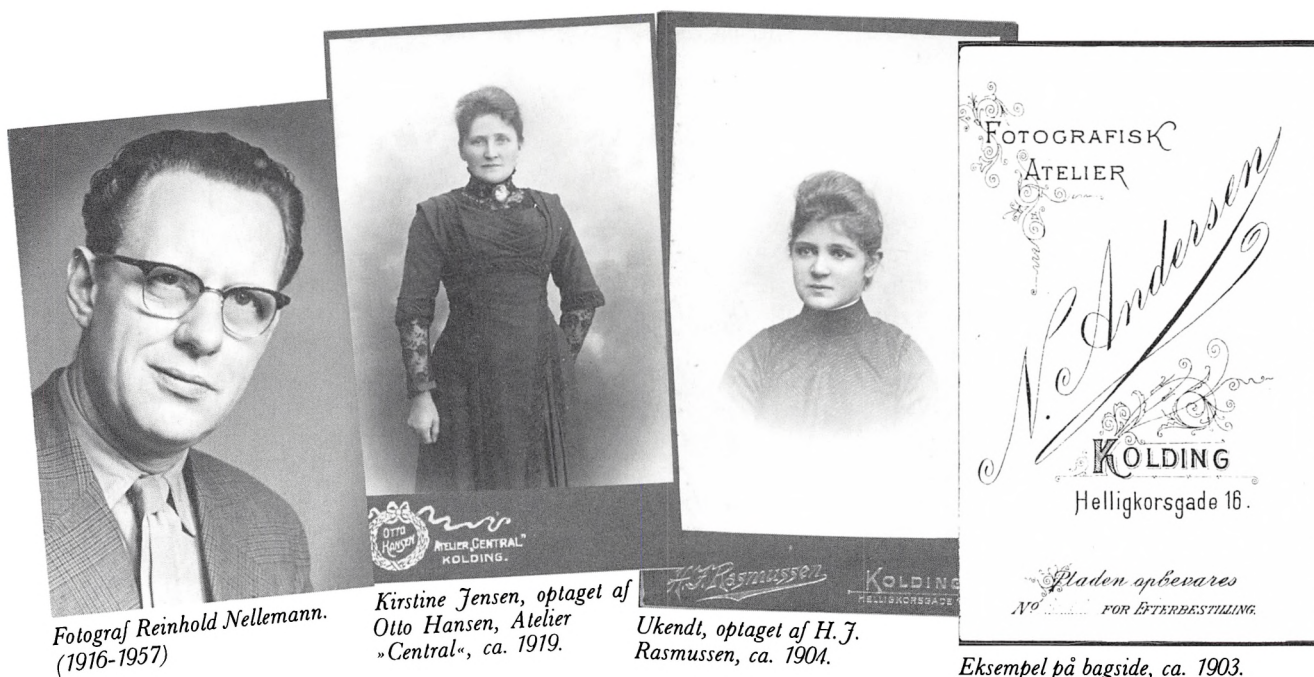
Atelier Spindler, Grethe og Lisbeth Spindler Christensen 1931-1937.

Søstrene Grethe og Lisbeth Spindler Christensen var døtre af fotograf N.C. Christensen, Fredericia. Grethe Spindler Christensen (nu Grethe Schmidt) lærte faget hos fotograf Anne Gram i Fredericia i årene 1927-1930, og var derefter på fotografkursus på Teknologisk Institut i København i ca. 3 måneder, hvor bl.a. fotograf Elfelt underviste i belysning. Da hun i 1931 overtog atelieret i Helligkorsgade 16 i Kolding, var det tomt, og hun lejede det direkte hos boghandler

Ougaard. Hun og søsteren havde atelieret til 1937, hvorefter fotograf Aage Nørgaard overtog det. Grethe Spindler Christensen fotograferede en del i Kolding sammen med journalist Gram fra Jydske Tidende. Bl.a. optog hun billeder fra Slotsgården, da kæmpen Herkules blev taget ned, antagelig i anledning af tårnets genopbygning i 1934.

Aage Nørgaard 1937-1938 Helligkorsgade 16.

Aage Nørgaard kom fra Sønder Bjert. I 1938 oprettede han en forretning for fotografiske artikler i Søndergade i Kolding. Han optog senere mange billeder fra de otte sogne syd for Kolding, fra Hærvejen og fra andre lokaliteter med historisk baggrund. Disse serier dannede grundlag for foredragsvirksomhed i årene efter 1940. Kolding Stadsarkiv har fået overdraget Aage Nørgaards fotoarkiv. Se også s. 16

*Fotograf Reinhold Nellemann.
(1916-1957)*

*Kirstine Jensen, optaget af
Otto Hansen, Atelier
»Central«, ca. 1919.*

*Ukendt, optaget af H. J.
Rasmussen, ca. 1904.*

Eksempel på bagside, ca. 1903.

Reinhold Nellemann 1938 - 1939 i Kolding.

Reinhold Nellemann var uddannet i Odense hos faderen, fotograf J.P. Nellemann-Andersen og flyttede fra eget atelier i Særslev på Fyn til Kolding, hvor han senere etablerede sig i Helligkorsgade 16. I vejviseren for 1939 og 1940 ses ingen fotografer på denne adresse.

Også i *Helligkorsgade 12* har der været fotografisk atelier.

F.A. Sanberg var i slutningen af 1860'erne fotograf i Kolding. Han var, ifølge Ochsners bog om fotografer i Danmark, i begyndelsen af 1850'erne danselærer, bl.a. i Vejle, indtil han lærte at fotografere hos Rudolf Striegler.

I et referat af J.O. Brandorffs foredrag i Historisk Samfund for Vejle Amt i 1917 læser man følgende: »Mod vest i Helligkorsgade lå Søren Petersens Købmandsgård og ved siden af boede fotograf Sanberg, der har taget adskillige billeder her«. Det er antagelig samme sted, at fotograf J.J. Caprani senere havde sin virksomhed.

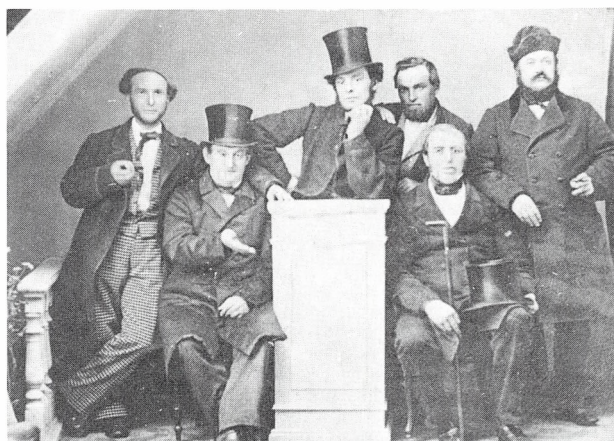
Sønderbro set fra syd 1877. Foto: J.J. Caprani.

J.J. Caprani (1836-1878).

F.A. Sanberg (1824-1883).

Deltagere i en frokost på Svenssons hotel i Helligkorsgade, fotografere-ret i atelieret sammesteds af fotograf Sanberg i 1862.

Jens Jacobsen Caprani var oprindelig boghandler, men rejste i 1863 til Flensborg for at lære fotografien. Under krigen i 1864, hvor han havde atelier i Aabenraa, var hans indtægter så store som omkring 5.000 rigsdaler, hovedsagelig på grund af de mange soldater-fotograferinger. Han var fra 1877 og til sin død fotograf i Kolding. Under beskrivelsen af ejendommen Helligkorsgade 12 (tidligere 348) i bogen: Husene i Helligkorsgade og Rendebanen, der udkom i 1985, gør forfatteren opmærksom på, at her havde fotograf Caprani sit atelier. Hans far, købmand Caprani, der var indvandret fra Italien, bosatte sig i Kolding i 1832. I vejviseren for 1877 ses en annonce for fotograf Caprani.

Fotografer i Søndergade 13

I ejendommen »Aagaarden«, *Søndergade 13*, havde *Poul Poulsen Skjøth* sit atelier i årene fra 1904-1916. Han var født i Eltang i 1878 og døde i Århus i 1925. I Dansk Fotografisk Forenings Tidsskrift for 1907 gøres op-

Søndergade 13 med fotografisk atelier i tagetagen.

mærksom på, at fotograf P.P. Skjøth, Kolding har taget patent på en metode til farvning af fotografier. Et enkelt portrætbillede, jeg er truffet på, er mærket P. Skjøth, Strandhuse, hvilket kan tyde på, at han har haft atelier der (måske i sit hjem), inden han flyttede til Søndergade.

Peter Nissen lærte faget hos fotograf A. Hoffgaard i Kolding og uddannede sig derefter i Tyskland. I 1909 etablerede han sig i bogtrykker Schæffers ejendom, Jernbanegade 4, og i 1919 flyttede han forretningen til Søndergade 13, hvor tidligere fotograf Skjøth havde sit atelier.

Fotograf Nissens slægt har haft tilknytning til Koldingegnen i flere hundrede år, idet bedstefaderen byggede og ejede Brændkjærgaard.

Hos familien eksisterer et brev, en takkeskrivelse af 18. januar 1910, fra adjudanten hos Prins Valdemar i anledning af et tilsendt fotografi af snestatuen på Kolding Akseltorv forestillende prinsesse Marie, og optaget af Peter Nissen. Fotograf Nissen var æresmedlem af Kolding fotoklub.

Købmand Th. Fischer-Nielsen fotograferet af P. Skjøth ca. 1910.

Interiør fra Peter Nissens atelier.

Fotograf Peter Nissen (1885-1956).

Sønderbros kiosk.

Søndergade med I.P. Jensens forretning. Foto: Peter Nissen.

Fotografer i Sønder Bjert

Rosa Jensen (1894-1960).

Rosa Jensens mor, *Sextine Jensen*, er født i Stenderupskov ved Kolding, og blev fotograf i Rødby på Falster og i Sønder Bjert ved Kolding. Familien flyttede i 1909 til Villa Aurora i Sønder Bjert, hvor Sextine Jensen havde sit atelier, og hos hende fik Rosa Jensen sin uddannelse. Senere overtog hun moderens forretning. De to fotografer havde en tid et lille »lysthus« på Skamlingsbanken, hvor kunderne, om ønsket, kunne

blive taget af med Skamlingstøtten og pavillonen som baggrund. Baggrunden fremtrylledes nemt med et malet rullegardin, som det ses på fotografiet.

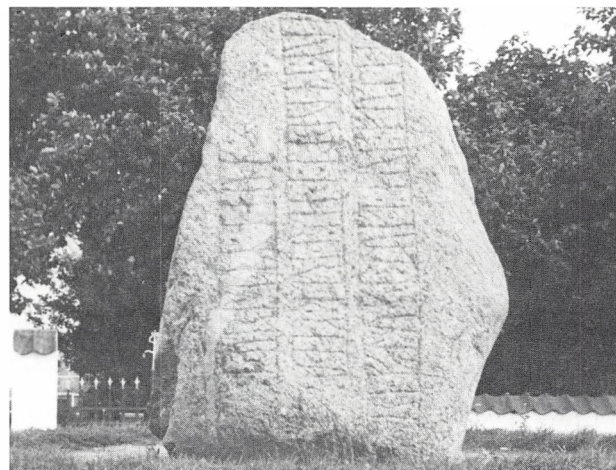
Rosa Jensen blev gift i 1920 og flyttede til Åbenrå, hvor hun åbnede et kunstgalleri. Et arkiv af glasplader og film findes hos familien. Fotograf Aage Nørgaard overtog forretningen efter hende. Se s. 12

Det fotografiske atelier i villa »Aurora« i Sdr. Bjert.

Baggrunden er de malede rullegardiner med motiver fra Skamlingsbanken.

Runesten ved Bække kirke. Foto: Aage Nørgaard.